

листа, проблемы фиксации участия специалиста при проведении следственных действий.

Ключевые слова: признаки, этапы, принципы процесса взаимодействия следователя и специалиста.

**PROBLEMS OF COOPERATION OF INVESTIGATOR AND SPECIALIST DURING
LEADTHROUGH OF SEPARATE CONSEQUENCE ACTIONS**

Yaremchuk V.O.

Essence of process of cooperation of investigator and specialist is analysed. Principles of such cooperation are exposed. The judicial and unjudicial forms of co-operation of investigator and specialist, problems of fixing of participation of specialist, are considered during the leadthrough of consequence actions.

Keywords: signs, stages, principles of process of cooperation of investigator and specialist.

Надійшла до редакції 17.12.2009 р.

УДК 343.985

І.О. Манжос, здобувач

при кафедрі криміналістики

Національна юридична академія України

імені Ярослава Мудрого, м. Харків

**ПРЕДМЕТ ЗЛОЧИННОГО ПОСЯГАННЯ
В СИСТЕМІ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ
КРАДІЖОК, УЧИНЕНИХ НЕПОВНОЛІТНІМИ**

Криміналістична характеристика злочину – невід’ємний елемент окремої методики розслідування. Такі методики є підґрунтям оптимізації організації і планування розслідування окремих категорій злочинів, побудови версій, визначення систем слідчих дій та оперативно-розшукових заходів залежно від ситуацій та особливостей їх провадження. У криміналістичній літературі розробленню загальних положень криміналістичної методики приділяли увагу такі провідні вчені-криміналісти, як В.М. Биков, В.А. Журавель, О.Н. Колесніченко, В.О. Образцов, А.В. Шмонін, М.П. Яблоков та ін. Безпосередньо проблематиці криміналістичної характеристики злочинів були присвячені праці Р.С. Белкіна, О.М. Ва-

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

сильєва, В.О. Коновалової, В.І. Кулікова, М.О. Селіванова, Л.А. Сергєєва, В.Г. Танасевича, О. А. Хмирова та ін.

Практичного значення положення криміналістичної характеристики окремих категорій (видів, підвидів) злочинів набувають при дослідженні залежностей між окремими її елементами й поданні цих залежностей не тільки в описовому вигляді, а й як результат вивчення частоти їх підтвердження в практиці розслідування злочинів. Таку позицію висловлював Р.С. Белкін, підкреслюючи необхідність вираження в кількісних показниках кореляційних зв'язків і залежностей між елементами криміналістичної характеристики [2, с. 316].

Структура криміналістичної характеристики крадіжок містить усі ознаки системи: (1) компоненти цієї структури об'єднані між собою цілком реальними об'єктивними зв'язками. Якщо між компонентами останньої, (наприклад, способом або знаряддям учинення злочину, предметом злочинного посягання чи особою злочинця) немає певного зв'язку, це може свідчити взагалі про відсутність криміналістичної характеристики як структурного утворення; (2) природу взаємозв'язку між компонента-

ми структури криміналістичної характеристики крадіжок обумовлює її впорядкованість; (3) об'єктивне об'єднання окремих компонентів у структурно впорядковане ціле пояснюється наявністю в даній структурі певної індивідуальності: притаманні їй риси не зводяться до властивостей окремих структуроутворюючих компонентів [17, с. 4-11].

Вивчаючи структуру криміналістичної характеристики крадіжок, учинених неповнолітніми (тобто криміналістично значущих ознак цього виду злочинів, що становлять ядро цієї категорії), вважаємо за доцільне виділяти в ній такі елементи: спосіб, місце, час, обстановка вчинення крадіжки, предмет злочинного посягання, особа неповнолітнього злочинця.

Питання методики розслідування розглядуваних крадіжок на сьогодні потребують удосконалення у зв'язку з появою нових способів учинення цього виду злочину і зміненням типу неповнолітнього злочинця. Згідно з кримінологічними дослідженнями, починаючи з 2006 р. на території України відзначається тенденція до зростання числа таких крадіжок. Про специфіку неповнолітнього злодія свідчать виявлені факти про те, що серед них майже кожна 3-тя крадіжка

(34,0%) була вчинена з незаконним проникненням у квартиру, приватний будинок чи інше приміщення. Близько 65% крадіжок учинено з подоланням перешкод (руйнування заборів, дверей), 23,7% – з використанням довірливості чи необережності хазяїв. Кожна 4-та досліджувана крадіжка неповнолітніх учиняється групою осіб (39,2%) [8, с. 77].

У структурі криміналістичної характеристики крадіжок, учинених неповнолітніми, предмет злочинного посягання відіграє важливу роль як джерело фактичної інформації, що має організаційне й тактичне значення для виявлення й розкриття зазначеної категорії злочинів. Характеристика предмета цього виду злочину відбиває його загальні й окремі ознаки, внутрішні й зовнішні зв'язки та відносини. При цьому до уваги беруться не всі ознаки, а лише ті з них, які є більш істотними, значимими з точки зору прийняття й реалізації криміналістичних і правових рішень [12, с. 41]. Таким чином, детального розгляду перш за все вимагає такий елемент структури, як предмет злочинного посягання при вчиненні крадіжок неповнолітніх, а також виявлення його залежностей і взаємозв'язків з усіма іншими складниками.

У кримінальному праві поняття «предмет злочинного посягання» розглядається як річ матеріального світу, на яку спрямовано злочинне діяння винного. До ознак таких речей правники відносять: (1) економічну вартість і (2) необхідність затрати людської праці на їх виробництво, спроможної задовольнити матеріальні й культурні потреби людей [Див.: 3, с. 56]. В.М. Юрін, вивчаючи питання методики розслідування злочинів, запропонував це поняття визначати як річ, яка має численні властивості, ознаки, що сприяють виявленню, розкриттю й розслідуванню злочинів [16, с. 17]. О.М. Асташкіна й М.О. Марочкін сформулювали предмет злочинного посягання при крадіжках як деяку частину об'єктивного світу, якій властиве матеріальне виявлення і споживча цінність, що, у свою чергу, виявляє злочинний інтерес крадія [1, с. 22].

Предмет безпосереднього посягання не можна змішувати з об'єктом злочину, дослідження якого займаються різні галузі права. Криміналістику цікавить безпосередньо предмет обстановки, на який спрямовано злочин, тому що між предметом і злочинцем була взаємодія. Однак не будь-який предмет, що перебуває у взаємодії із суб'єктом злочину, мож-

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

на віднести до предмета посягання, а тільки той, з яким пов'язано настання шкідливих наслідків [15, с. 329].

Як доречно зауважував О.Н. Колесниченко, характеристика предмета злочину має значення для подальшого встановлення злочинця. Так, по тому чи іншому предмету можна зробити висновки про мету крадіжки. Установлення відносин і взаємозв'язків між предметом посягання і суб'єктом злочину має безпосереднє значення для розшуку злочинця і встановлення його особи. Предмет безпосереднього посягання закономірно пов'язаний з особою злочинця, його віком, фахом, деякими властивостями особистості [9, с. 44].

Специфіка предмета злочину служить підставою для з'ясування кореляційних зв'язків між предметом злочинного посягання й таких елементів криміналістичної характеристики крадіжок, як місце, обстановка, спосіб учинення злочину й особа злочинця. М.О. Селіванов вважає, що всі елементи криміналістичної характеристики злочинів поєднуються закономірними зв'язками: в одних випадках однозначними (динамічними), в інших – вірогідними (статичними) [14, с. 56,57].

З'ясування психологічних особливостей та інтересів не-

повнолітнього зумовлюють їх відокремлення від інтересів дорослих. Неповнолітній стає спроможним усвідомлювати власні дії та вчинки з огляду на правові наслідки. Названа особливість береться до уваги кримінальним законодавством у визнанні неповнолітнього суб'єктом злочину з 16 років, а щодо окремих видів злочинів – з 14 років (ст. 22 КК України) [11, с. 140].

Установлення відповідальності за крадіжку не з 16, а з 14 років пов'язано з низкою обставин. По-перше, крадіжки, як вид злочину, сьогодні є достатньо поширеними серед неповнолітніх, у силу чого сукупний обсяг цих злочинів становить значну небезпеку для громадян. По-друге, соціальна небезпека крадіжки зрозуміла неповнолітньому, який досягнув 14-літнього віку, отже, він повною мірою усвідомлює необхідність утриматись від її вчинення. По-третє, відповідальність за крадіжку, що настає з 14 років, орієнтована на попередження неповнолітніх щодо вчинення ними більш серйозних злочинів, якщо вчасно не зупинити їх у прагненні шляхом крадіжок поступово стати залежними від злочинного світу.

З урахуванням поділу неповнолітніх, які вчиняють крадіжки, залежно від мотивацій, яки-

ми вони керувались, та обставин, що існували на момент учинення крадіжки, можна визначити особливості предмета останньої. *Можна виділити осіб:*

які вчиняють крадіжки постійно; вони для них є основним джерелом існування (це неповнолітні з неблагополучних сімей; ті, які втекли з дому, жебракували тощо);

які вчинили крадіжку з друзями, так би мовити, за компанію (це неповнолітні з благополучних сімей; найчастіше вчиняють злочин уперше);

які вчинили крадіжку через якісь конкретні обставини, що склалися (залишені без догляду особисті речі громадян; незамкнені двері; залишений без сигналізації мотоцикл тощо) [10, с. 533].

Специфіку предмета крадіжок, учинених неповнолітніми, можна виділяти залежно від місця її вчинення:

1. При здійсненні неповнолітніми квартирних крадіжок це: комп'ютери, CD-плеєри, ігрові приставки, ноутбуки, флеш-карти, відео- й фототехніка, спортивні товари, модний одяг, взуття, шкіряні куртки й сумки, напої, спиртне, продукти харчування та ін. Досить часто поруч із цінними речами неповнолітніми можуть бути викрадені кондитерські вироби, різноманітні сувеніри, ручки, бре-

локи, які не цікавлять дорослих злочинців, а неповнолітніми у зв'язку з необізнаністю можуть сприйматися за коштовності. При цьому вони можуть залишити речі, набагато цінніші від украденого: хутрові вироби, антикваріат, картини тощо [4, с. 316]. На зникнення таких малоцінних речей власник житла може й не звернути уваги, в той час як з'ясування повного переліку й характеристики викраденого може суттєво сприяти діагностиці особи злочинця як неповнолітнього.

2. При кишенькових крадіжках, учинених неповнолітніми це: гроші, цінності, мобільні телефони. Неповнолітні, вчинивши кишенькову крадіжку, досить рідко реалізують викрадене, а користуються цими речами самі або дарують їх знайомим. А.І. Драшкене, який досліджував проблеми злочинності неповнолітніх, зазначає, що останні реалізують викрадені речі за значно зниженими цінами, а найчастіше їх дарують друзям, подругам, іноді гублять чи просто викидають [5, с. 96]. Що стосується офіційних статистичних даних про предмет злочинного посягання неповнолітніх, то 55,6% викрадених речей злочинці залишають собі, 33,2% – передають знайомим, 11,2% – продають незнайомим людям [8, с. 47].

3. При крадіжках транспортних засобів неповнолітніми найчастіше це можуть бути велосипеди, мопеди, мотоцикли. При вчиненні цього виду крадіжок неповнолітні переслідують цілі розважитись, покататись, іноді розібрати автотранспортні засоби для продажу окремих деталей. На думку В.Ф. Пирожкова, при вчиненні крадіжок неповнолітніх (особливо молодшого віку) захоплюють не стільки мотиви збагачення, скільки елементи гри. Для таємного викрадення треба розробити план, розподілити ролі, обговорити деякі деталі. Необхідність ховатись і ризикувати створює наліт романтики [13, с. 70].

Криміналістична значущість вивчення предмета злочинного посягання при крадіжках, учинених неповнолітніми, зумовлена тим, що вплив злочинця на цей предмет пов'язано з виникненням різного роду змін. Ці зміни локалізуються: (а) на місці злочинної події; (б) на самому предметі, його частинах; (в) у місцях наступного його місцезнаходження, укриття, реалізації; (г) на злочинці (його тілі, одягу тощо); (д) на знарядді злочину, технічних засобах, які використовували неповнолітні злочинці. Можна говорити про взаємозв'язок таких понять, як «предмет крадіжки»

і «типові сліди злочину».

Кожен предмет злочинного посягання впливає на вибір способів учинення і приховування крадіжок, місць їх учинення, спосіб дій злочинців тощо. За характеристиками предмета цього виду злочинів можна оперативно організувати розшук викраденого, виявити шляхи його збуту [7, с. 6-11].

Характеристика предмета крадіжки, яка вчиняється неповнолітнім, може прямо чи опосередковано свідчити про особу злочинця (її вік, стать, специфіку статури, фізичну силу, інтелектуальний рівень, інтереси, захоплення, соціальний статус, особливості характеру, наявність злочинного досвіду тощо).

Таким чином, предмет злочинного посягання в системі криміналістичної характеристики розглядуваного виду злочину посідає ключове місце, оскільки його ознаки дозволяють виявляти певні стійкі зв'язки з особою неповнолітнього злочинця (його окремими типологічними групами). Такі залежності мають свою особливість, зумовлену перш за все інтересами й потребами особи неповнолітнього віку. З огляду на вікові психологічні відмінності неповнолітніх і дорослих осіб постає питання вирішення специфічних рис тих

злочинів, які вони вчиняють. А враховуючи, що саме при вчиненні крадіжок такий елемент криміналістичної характеристики, як предмет злочину, є в більшості випадків вихідним (оскільки початковими є відомості про зникнення певних речей), то саме з аналізу викраденого є можливість одержати інформацію, на підставі якої будуть побудовані слідчі версії.

Викладене дає змогу зробити висновок, що знання предмета крадіжок, учинених неповнолітніми, допомагають слідчому встановити особу злочинця, спосіб учинення крадіжки. Знання особливостей викраденого дозволяє виділити його з маси інших об'єктів, сприяє визначенню напрямків, за якими слід здійснювати пошуки злочинців і викрадених речей.

Список літератури: 1. *Асташкина Е.Н., Марочкин Н.А.* Квартирные кражи: проблемы оптимизации и алгоритмизации первоначального этапа расследования. М.: Юрлитинформ, 2005. – 184 с. 2. *Белкин Р.С.* Курс криминалистики: В 3-х т. – Т. 3: Криминалистические средства, приемы и рекомендации. — М.: Юристъ, 1997. – 447 с. 3. *Володько Н.В.* Объект и предмет контрабанды // Тр. КВШ МВД СССР. – Вып.9. – К.: НИ и РИО КВШ МВД СССР, 1975. – С. 51-57. 4. *Гаврилин Ю.В., Шурухнов Н.Г.* Криминалистика: методика расследования отдельных видов преступлений: Курс лекций. – М.: Кн. мир, 2004. – 468 с. 5. *Драшкене А.И.* Кражи, совершенные несовершеннолетними в Литве // Трудные судьбы подростков – кто виноват? М.: Юрид. лит., 1991. – С. 92-98. 6. *Закалюк А.П.* Курс сучасної української криминології: теорія і практика: У 3-х кн. – Кн. 2: Криминологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів. – К.: Вид. дім «Ін Юре», 2007. – 712 с. 7. *Капустіна М.В.* Розслідування крадіжок вантажів на залізничному транспорті. – Х.: Право, 2008. – 192 с. 8. *Каширский С.В.* Квартирные кражи и их предупреждение. – М.: Юрлитинформ, 2009. – 216 с. 9. *Колесниченко А.Н., Коновалова В.Е.* Криминалистическая характеристика преступлений: Учеб. пособ. – Харьков: Харьк. юрид. ин-т, 1985. – 92 с. 10. Криміналістика: Підручник для студ. юрид. спец. вищ. закл. освіти / За ред. *В.Ю. Шелітька*. – К.: Вид. дім «Ін Юре», 2001. – 684 с. 11. *Медведев В.С.* Кримінальна психологія: Підручник. – К.: Атіка, 2004. – 368 с. 12. *Образцов В.А.* Основы криминалистики: Учебник. М.: Юристъ, 1995. – 231 с. 13. *Пирожков В.Ф.* Кримінальна психологія: Изд. учеб. – М.: Ось-89, 2007. – 704 с. 14. *Селиванов Н.А.* Криминалистические характеристики и следственные ситуации в методике расследования // Соц. законность. – 1997. – № 2. – С. 54-59 с. 15. *Селиванов Н.А.* Расследование мошенничества: Руководство для следователей. – М.: ИНФРА-М, 1997. – 510 с. 16. *Юрин В.М.* Выявление и раскрытие хищений грузов из подвижного состава железнодорожного транспорта: Учеб. пособ. – Саратов: Изд-во Саратов. высш. курсов МВД СССР, 1990. – 87 с. 17. *Яценев И.Ф.* Закономерные связи между элементами криминалистической характеристики краж государственного или общественного имущества и их использование в методике расследования: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Харьк. юрид. ин-т. – Харьков, 1983. – 17 с.

ПРЕДМЕТ ПРЕСТУПНОГО ПОСЯГАТЕЛЬСТВА В СИСТЕМЕ КРИМИНАЛИСТИЧЕСКОЙ ХАРАКТЕРИСТИКИ КРАЖ, СОВЕРШЕННЫХ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИМИ

Манжос И.О.

Акцентирувано внимание на месте предмета преступного посягательства в структуре криминалистической характеристики краж, совершенных несовер-

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

шеннолетними, и взаимосвязи его с другими элементами этой системы. Предложена классификация предмета в зависимости от места совершения краж. Рассмотрена личность несовершеннолетнего преступника с учетом возрастных и психологических особенностей.

Ключевые слова: криминалистическая характеристика краж, предмет преступного посягательства, кражи, совершаемые несовершеннолетними.

THE SUBJECT OF THE CRIMINAL INFRINGEMENT AT THE SYSTEM OF THE THEFTS CRIMINALISTICS CHARACTERISTICS COMMITTED BY JUVENILES

Manzhos I.A.

The place of the subject of the criminal infringement at the structure of the thefts criminalistics characteristics committed by juveniles and interconnection with other elements of this system have been given special attention. The classification of the subject depending from the place of the thefts committing has been proposed. The personality of juvenile criminal taking into account the age and psychological characteristics peculiarities have been considered.

Key words: thefts criminalistics characteristics, subject of the criminal infringement, committed by juveniles.

Надійшла до редакції 09.12.2009 р.

УДК 342.951:341.231(477)

С.А. Федчишин, аспірант

*Національна юридична академія України
імені Ярослава Мудрого, м. Харків*

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС НАДЗВИЧАЙНОГО І ПОВНОВАЖНОГО ПОСЛА УКРАЇНИ

Проголошення незалежності України, державний курс на європейську та євроатлантичну інтеграцію ставлять перед дипломатією й органами управління закордонними справами якісно нові завдання щодо забезпечення прагнень

України. Відповідальність за належне їх виконання покладається на керівників органів системи Міністерства закордонних справ, у тому числі на Надзвичайного і Повноважного Посла як керівника дипломатичного представництва Украї-